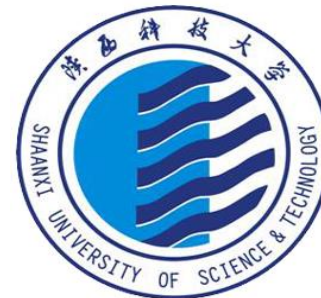

SEMMELWEIS EGYETEM
**SHAANXI UNIVERSITY OF SCIENCE AND
TECHNOLOGY**

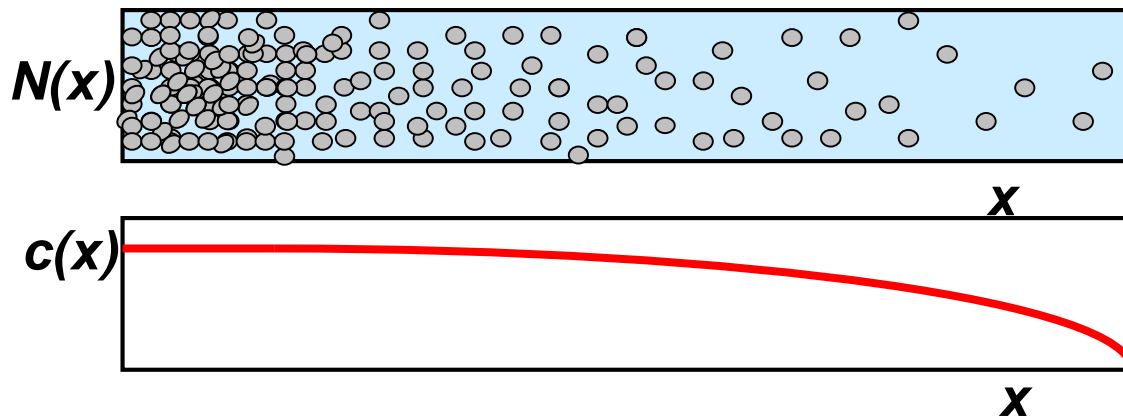
Diffúzió, makromolekulák

Zrínyi Miklós

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

mikloszrinyi@gmail.com

A diffúziós folyamatok mikroszkopikus leírása az N részecskeszámmal és a makroszkopikus leíráshoz használt $c(x)$ lokális koncentráció-eloszlással.

megoldás:

$$c(x,t)$$

$$c(\underline{r},t)$$

Fick I. törvénye:

$$j = -D \cdot \text{grad } c$$

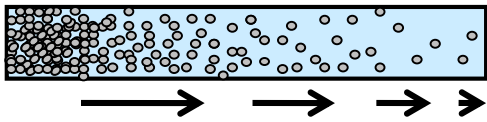
$$j = -D \cdot \nabla c$$

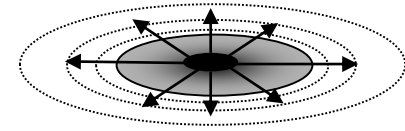
$$j = -D \cdot \frac{dc}{dx}$$

- a diffúziós anyagáram a koncentráció térbeli változásának a meredekségével arányos,
- a diffúziós anyagáram a csökkenő koncentráció irányába folyik,
- $D > 0$

Csak óvatosan, mert nem ∇c az igazi hajtóerő!

Fick II. törvénye

Egyirányú diffúzió nál

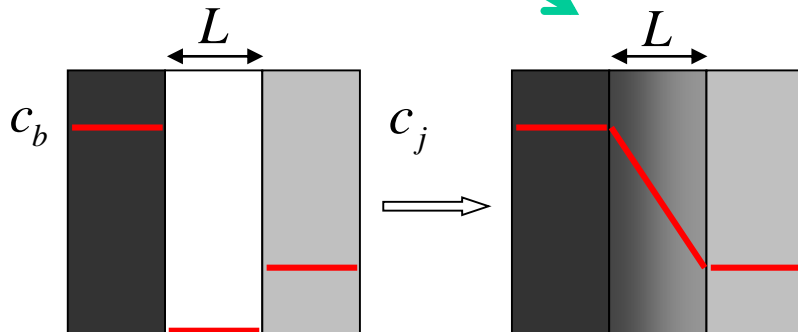
$$\left(\frac{\partial c}{\partial t}\right)_x = D \left(\frac{\partial^2 c}{\partial x^2}\right)_t$$

Radiális diffúzió nál

$$\left(\frac{\partial c}{\partial t}\right)_r = D \left(\frac{\partial^2 c}{\partial r^2} + \frac{2}{r} \cdot \frac{\partial c}{\partial r}\right)_t$$

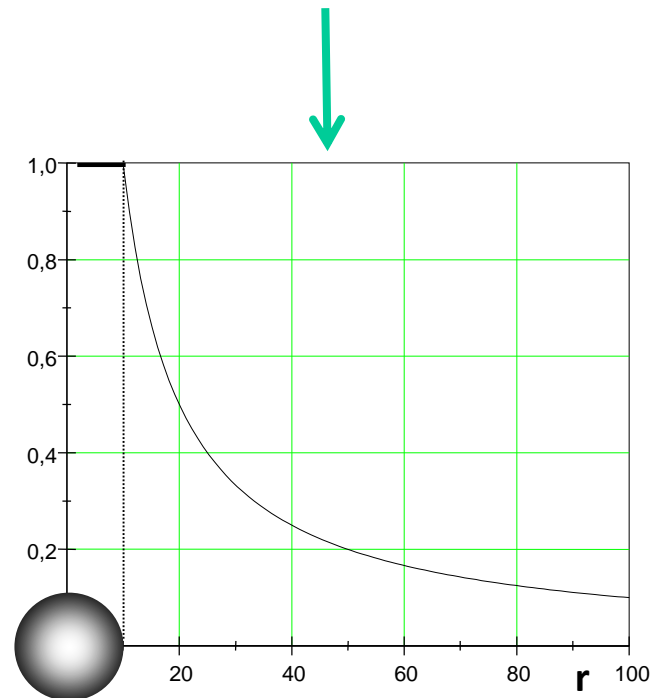
Stacionárius diffúzió:

$$\left(\frac{\partial c}{\partial t}\right)_x = 0$$

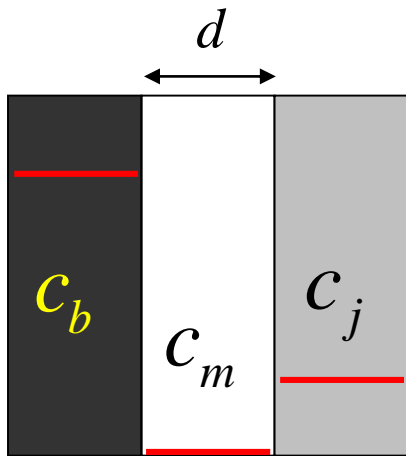
$$c(x) = -\frac{c_b - c_j}{L} x + c_b$$

lineáris

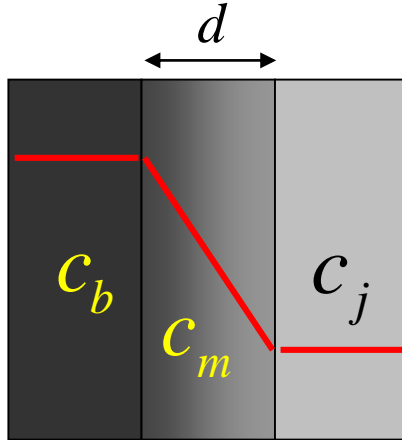

nem lineáris

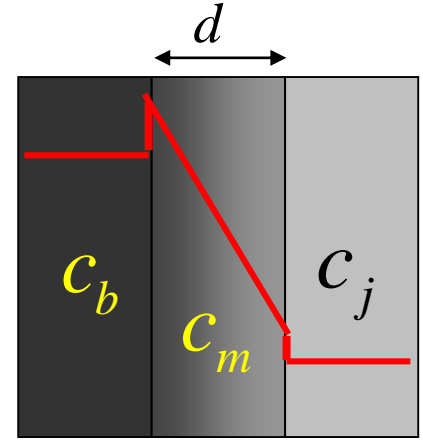
Koncentráció eloszlás stacionárius diffúziónál

$$c_h = 0 \text{ vagy } K_m = 0$$

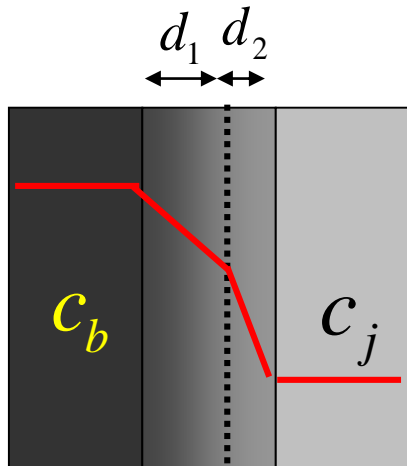
$$K_m = 1$$

$$K_m > 1$$

$$K_m = \frac{c_m}{c_b} \quad \text{Megoszlási hányados}$$

$$c_m(x=0) = K_m \cdot c_b(x=0)$$

$$D_1 > D_2$$

$$K_m = 1$$

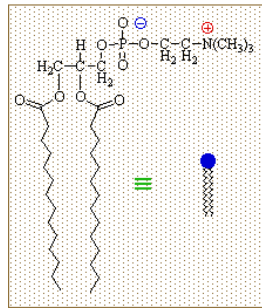
$$j_{n,1} = j_{n,2}$$

$$-D_1 \cdot (\text{grad } c)_1 = -D_2 \cdot (\text{grad } c)_2$$

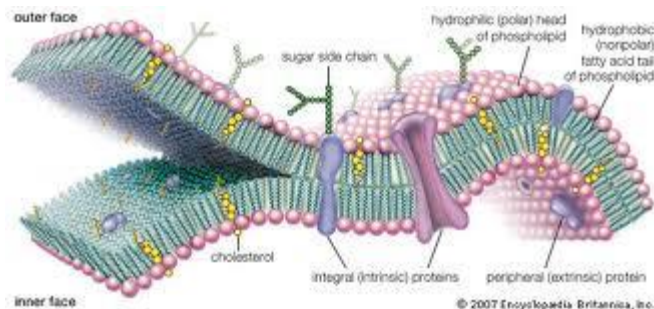
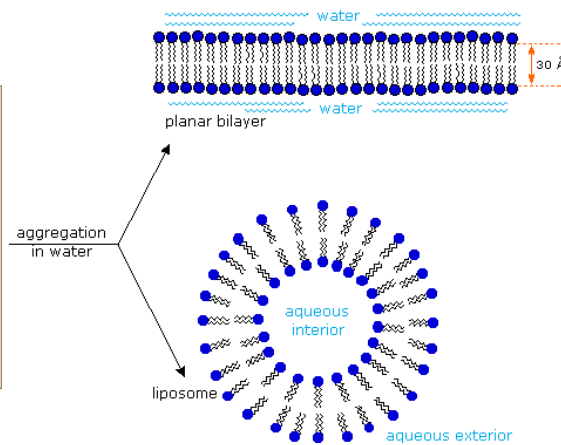
Többrétegű membrán esetén

Membránok

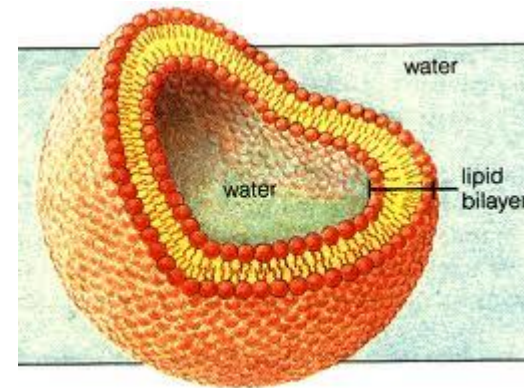
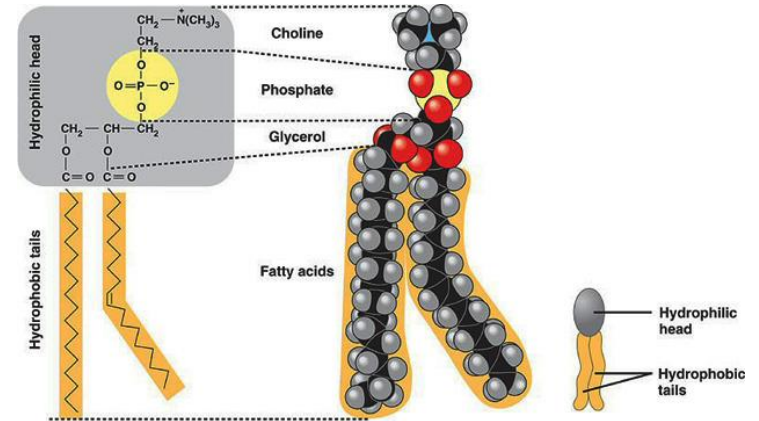
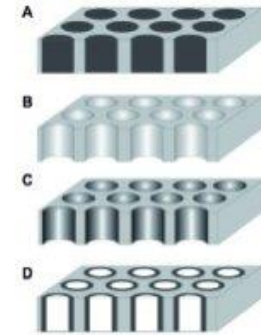
membrán ↔ szintetikus
↔ biológiai

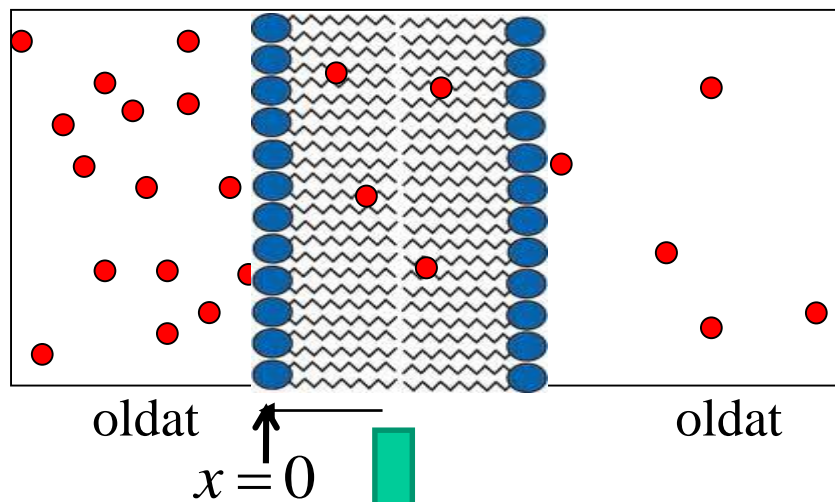
phospholipid

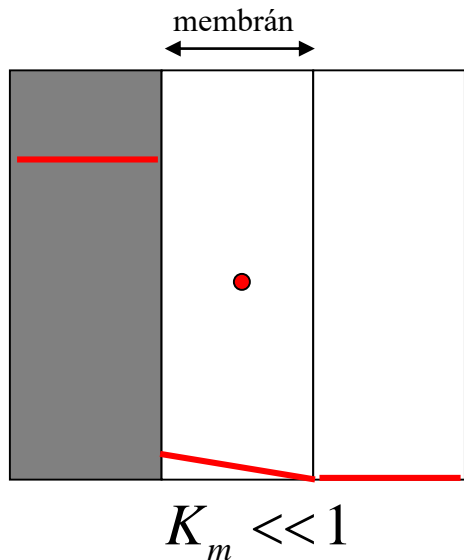
© 2007 Encyclopædia Britannica, Inc.

Megoszlás a membrán és az oldat között

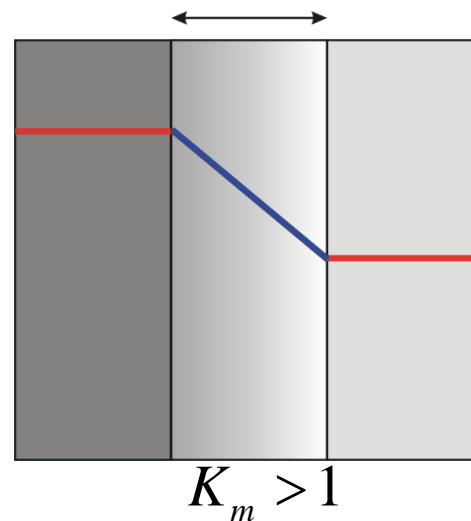
Eltérő oldhatóság K_m

$$K_m = \frac{c_m}{c_b} \text{ Megoszlási hányados}$$

$$c_m(x=0) = K_m \cdot c_b(x=0)$$

$$c(x) = -K_m \frac{c_b - c_j}{d} x + K_m \cdot c_b$$

Membrán permeabilitás:

P_{erm}

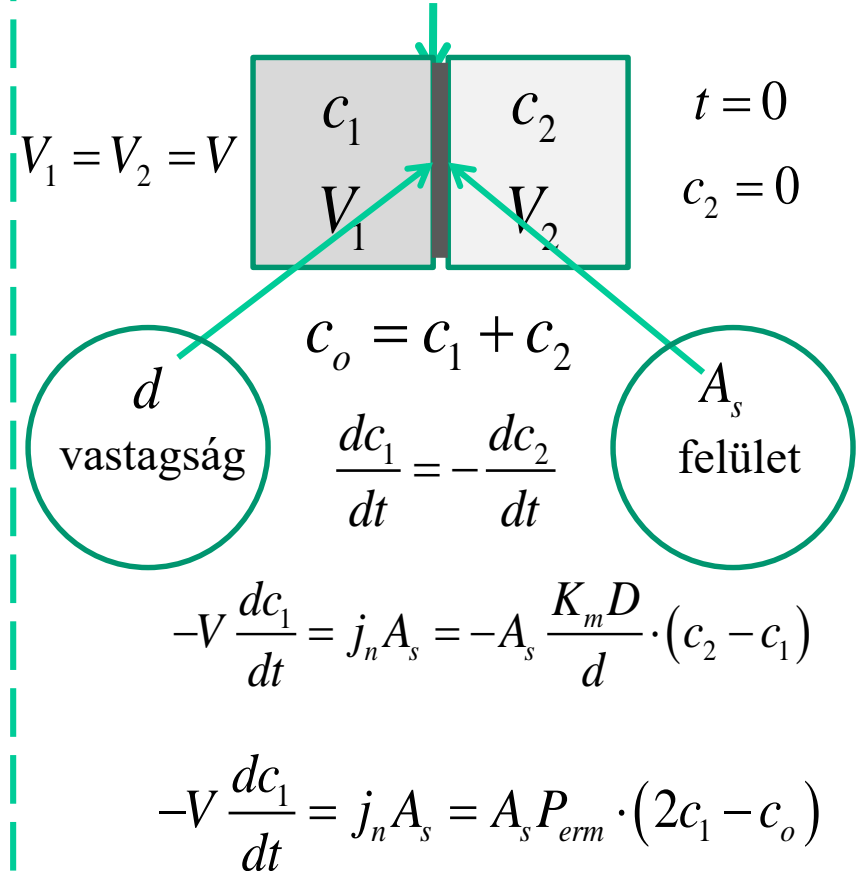

$$j_n = -D \nabla c \quad \nabla c = \frac{K_m (c_j - c_b)}{d} = -\frac{K_m \Delta c}{d}$$

$$P_{erm} = \frac{j_n}{\Delta c} = \frac{K_m D}{d}$$

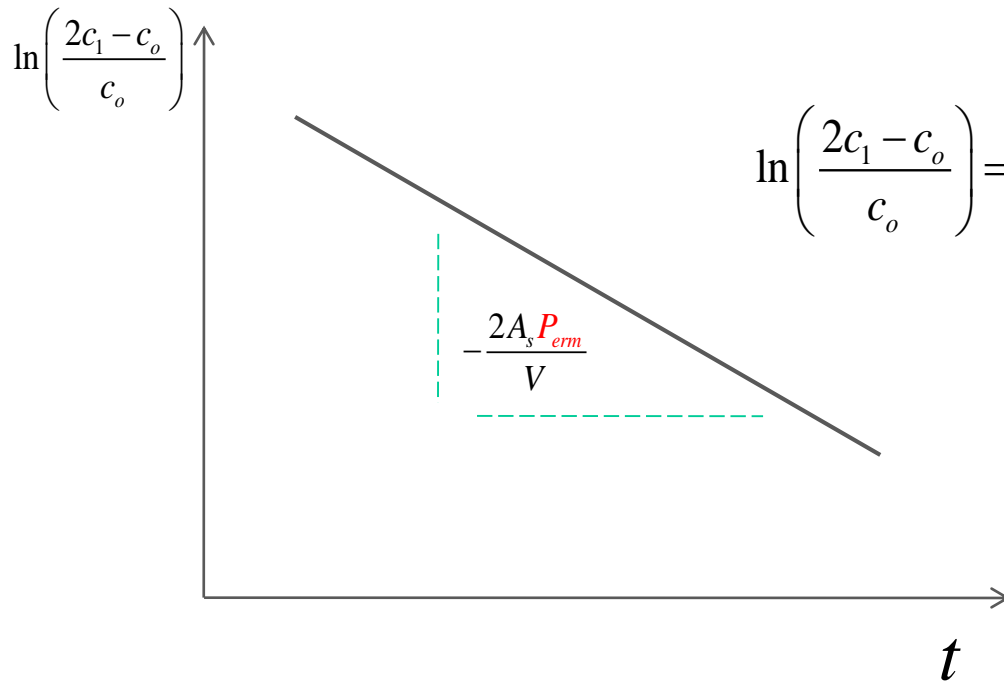
K_m : megoszlási hányados

membrán

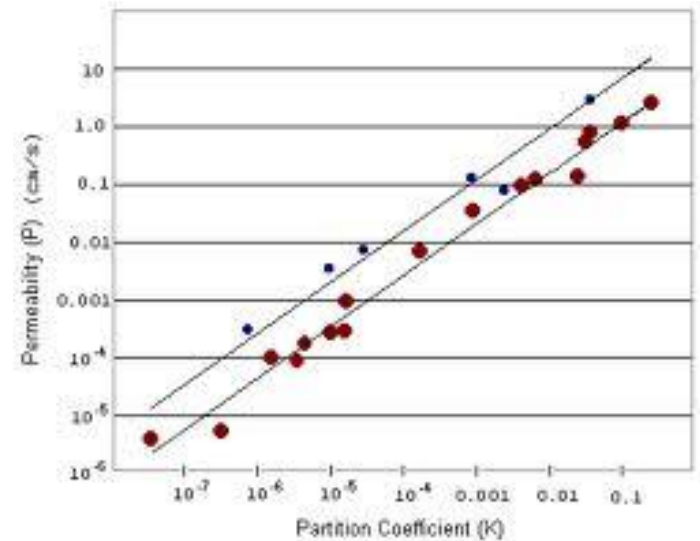

$$\ln \left(\frac{2c_1 - c_o}{c_o} \right) = -\frac{2A_s P_{erm}}{V} \cdot t$$

A permeabilitás kísérleti meghatározása

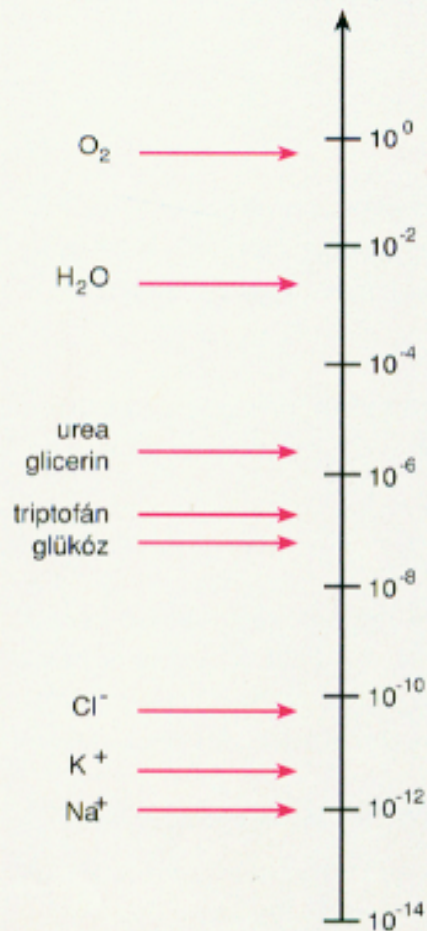
$$P_{erm} \propto K_m \cdot D$$

$P_{erm} = 10^{-3} \mu ms^{-1}$ glükóz permeabilitása mesterséges membránon

Permeabilitás / $cm \cdot s^{-1}$

$$P_{erm} \propto D$$

Méret és diffúziós együttható vízben 25C° -on.

anyag	M	R/nm	$10^9 D / m^2 s^{-1}$
víz	18	0,15	2,0
oxigén	32	0,2	2,1
karbamid	60	0,4	1,38
glükóz	180	0,5	0,7
hemoglobin	68000	3,1	0,069
kollagén	345000	31	0,007
vírus		50	$5,0 \text{ } cm^2 s^{-1}$
baktérium		1000	$0,5 \text{ } cm^2 s^{-1}$
sejt		10000	$0,05 \text{ } cm^2 s^{-1}$

$$D = \frac{k_B T}{6\pi\eta R}$$

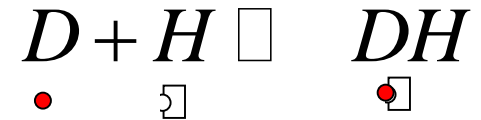
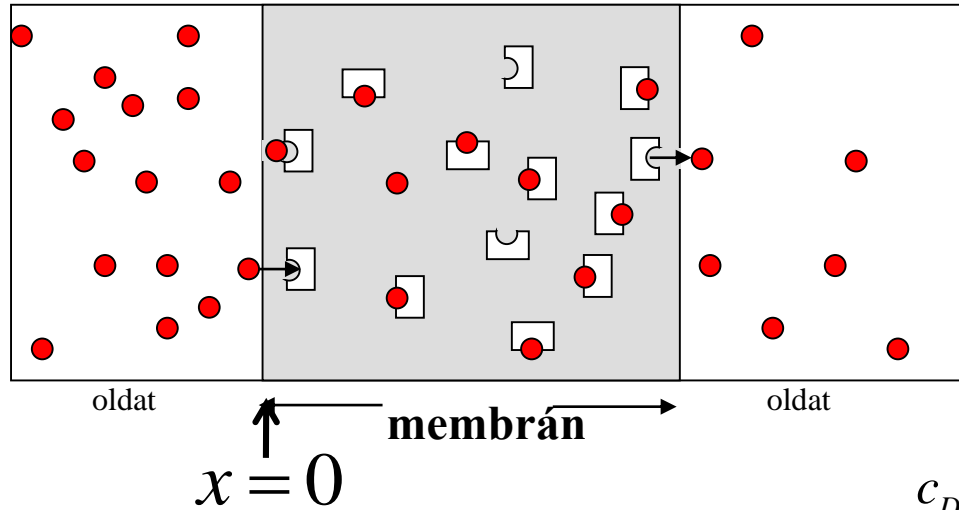
$$D\eta = \frac{k_B T}{6\pi} \cdot \frac{1}{R}$$

Stokes –Einstein összefüggés

Közvetített diffúzió

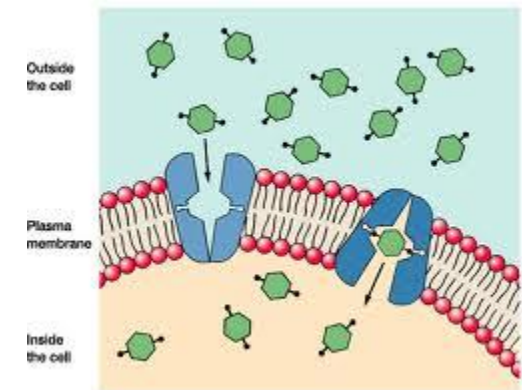
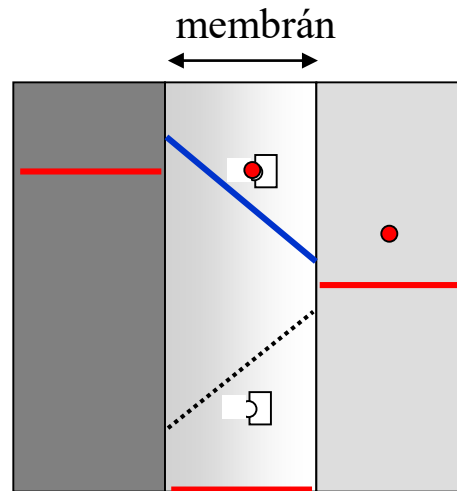
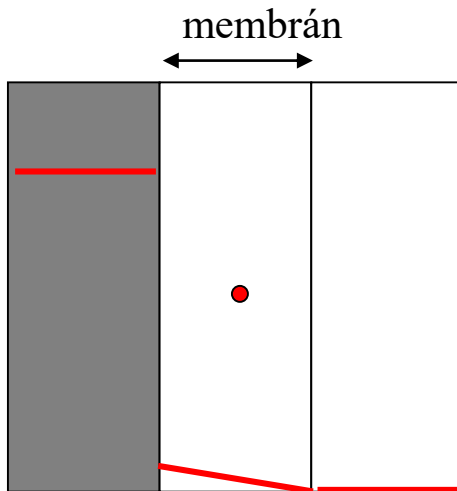
(Facilitated diffusion)

● diffundáló molekula c_d
   komplexképző c_h
 ● molekulakomplex c_{dh}

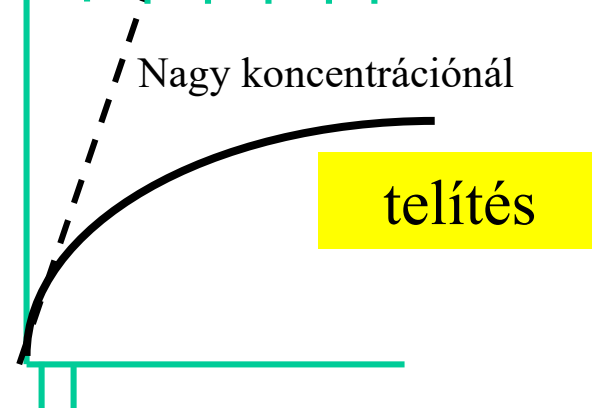
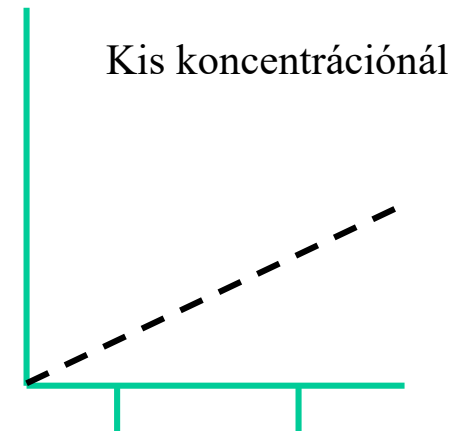
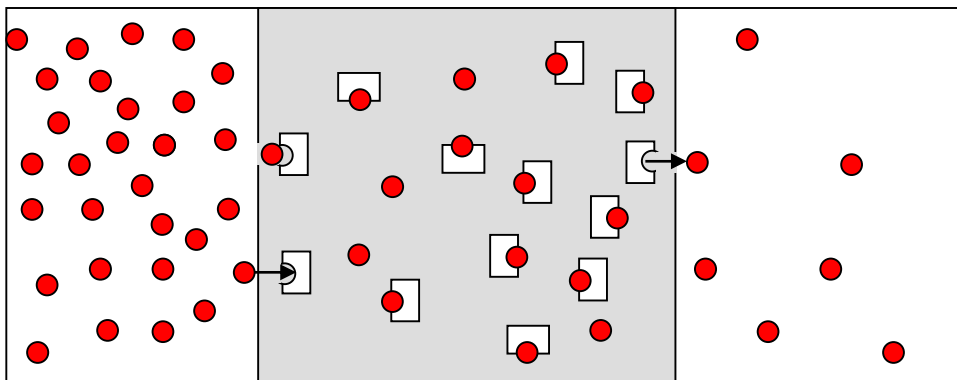
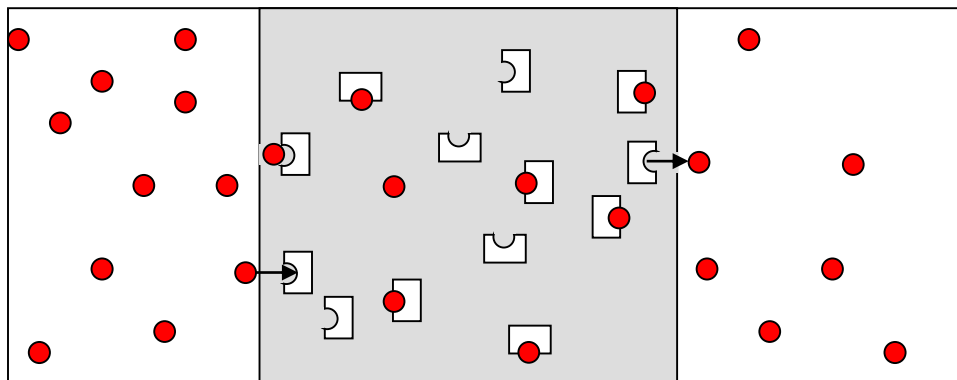
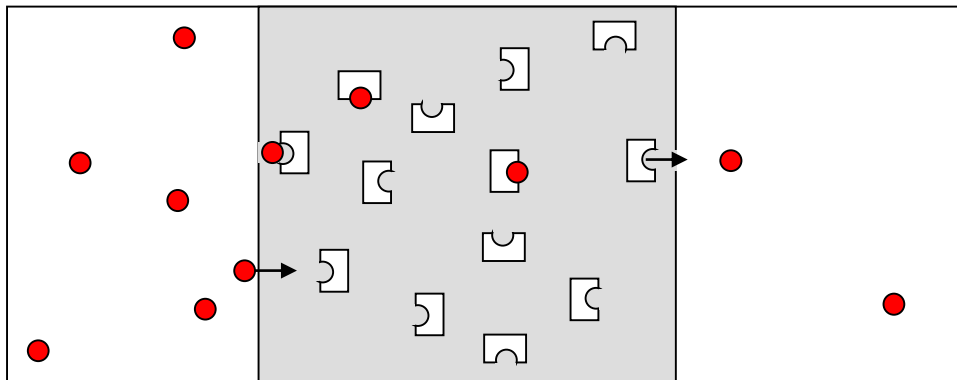
$$K_k = \frac{[DH]}{[D][H]}$$

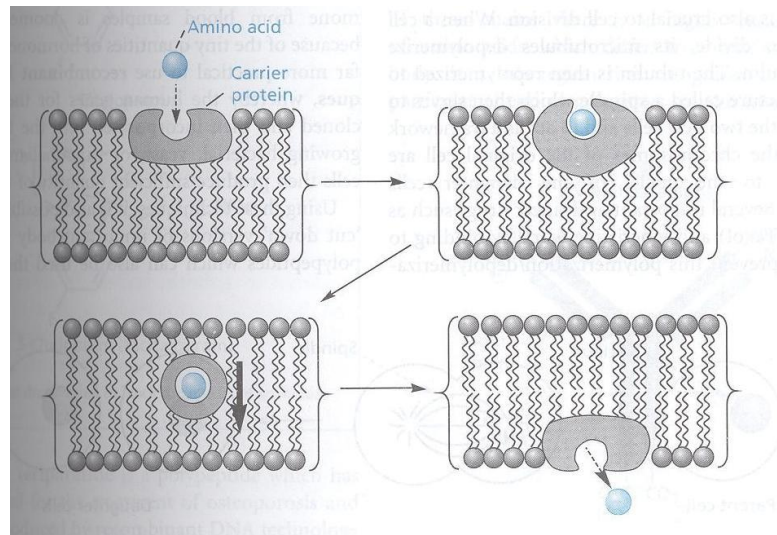
$$c_{DH}(x=0) = K_k \cdot c_D(x=0) \cdot c_H(x=0)$$

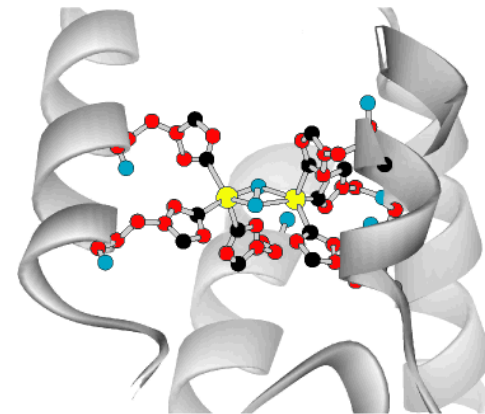
Közvetített diffúzió

(Facilitated diffusion)

3-ketoacyl-(acyl-carrier-protein)

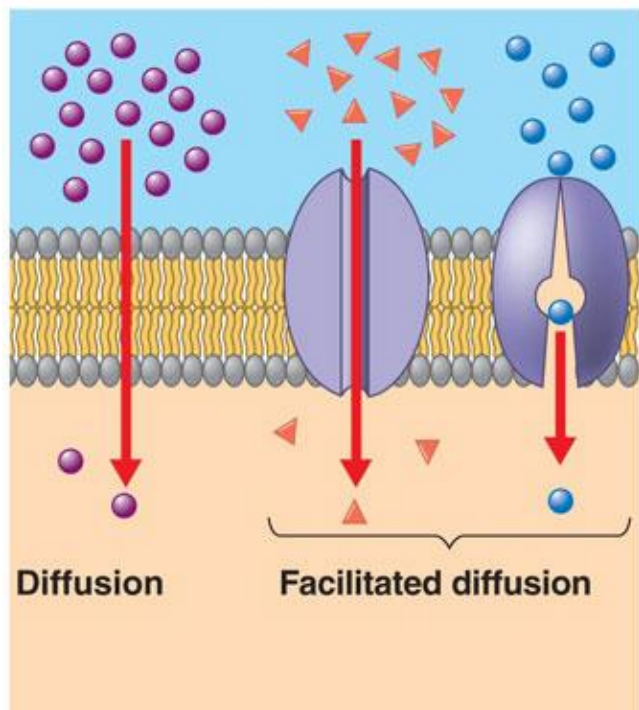

Key:
 ● carbon ● oxygen ● copper ● nitrogen

**az oxyhemocyanin oxigént szállító
protein aktív helye**

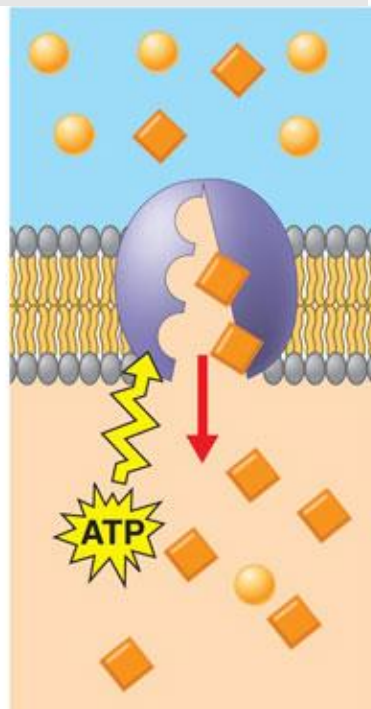
Aktív és passzív transzport

Passzív transzport

A diffúziós áram a **csökkenő** koncentráció irányába folyik.

Aktív transzport

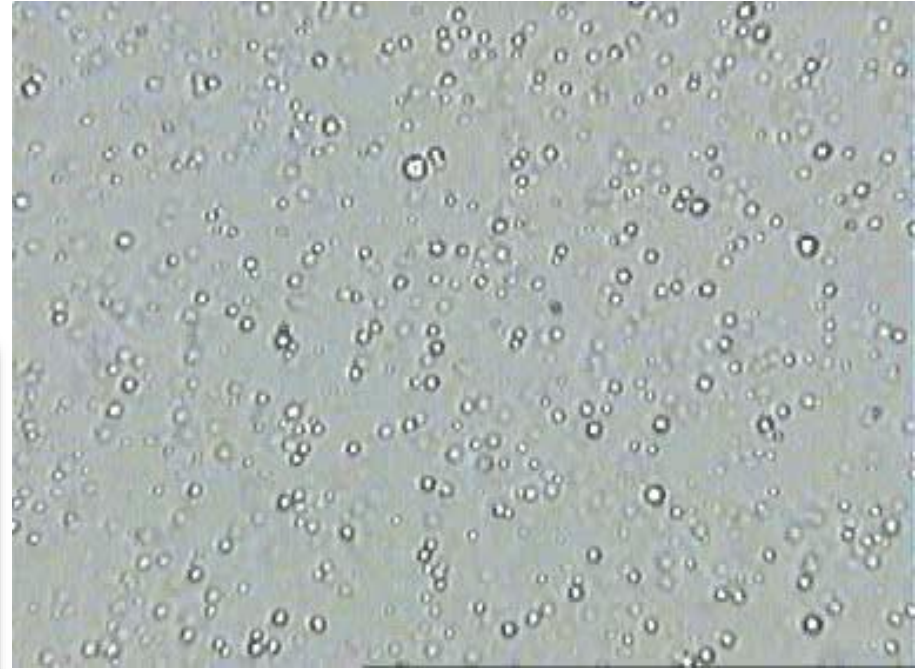
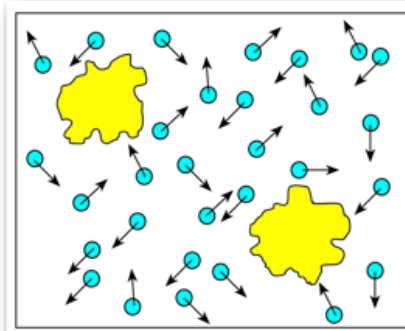
Anyagtranszport a koncentráció gradiens irányában!

A diffúziós áram a **növekvő** koncentráció irányába folyik.
(nátrium – kálium pumpa)

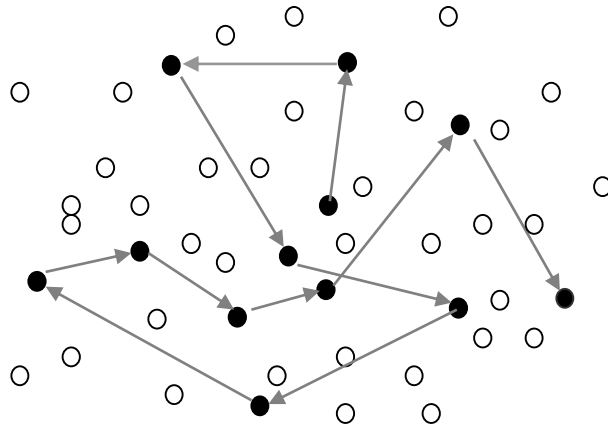
A diffúzió molekuláris elmélete: **Brown mozgás**

Robert Brown
(1773-1858)

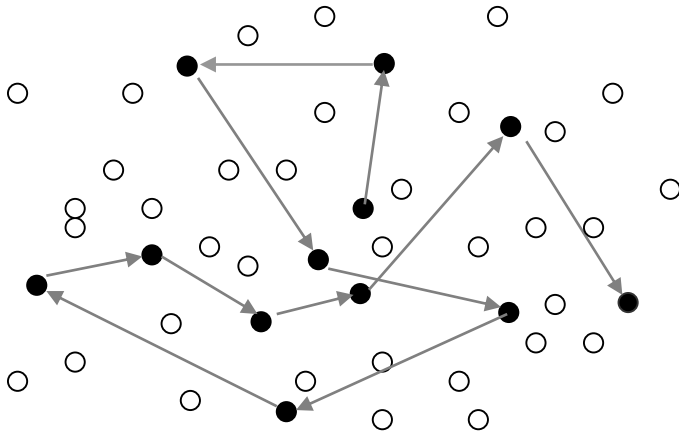

Zsír cseppek tejben (méret: 0.5 - 3 μm)

A diffúzió molekuláris elmélete

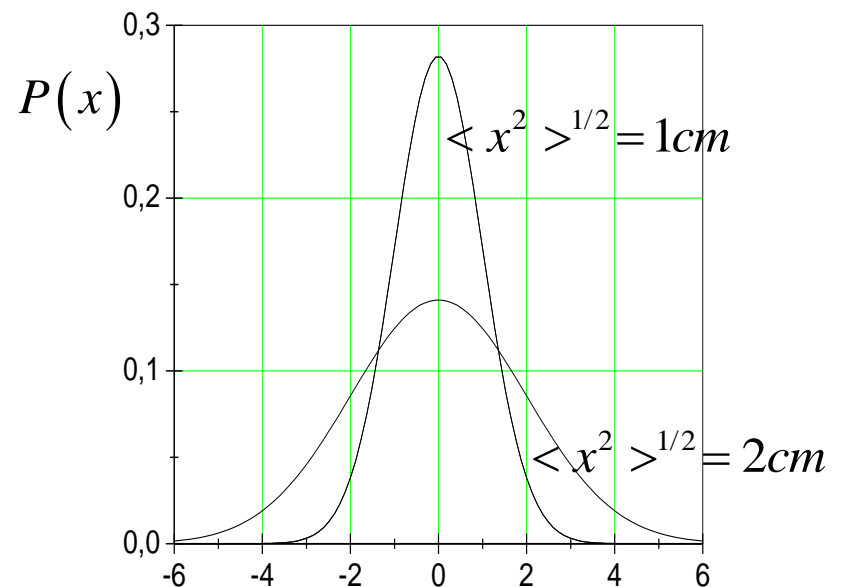

<i>egyirányú</i>	$\langle x^2 \rangle = 2Dt$
<i>laterális</i>	$\langle \sigma^2 \rangle = 4Dt$
<i>radiális</i>	$\langle r^2 \rangle = 6Dt$

Brown mozgás, bolyongás

$$D = \frac{k_B T}{\underset{\text{red}}{\xi}} = \frac{k_B T}{6\pi\eta R}$$

Stokes-Einstein összefüggés

Einstein szerint

$$\langle r^2 \rangle = 6Dt$$

$$\langle r^2 \rangle : t$$

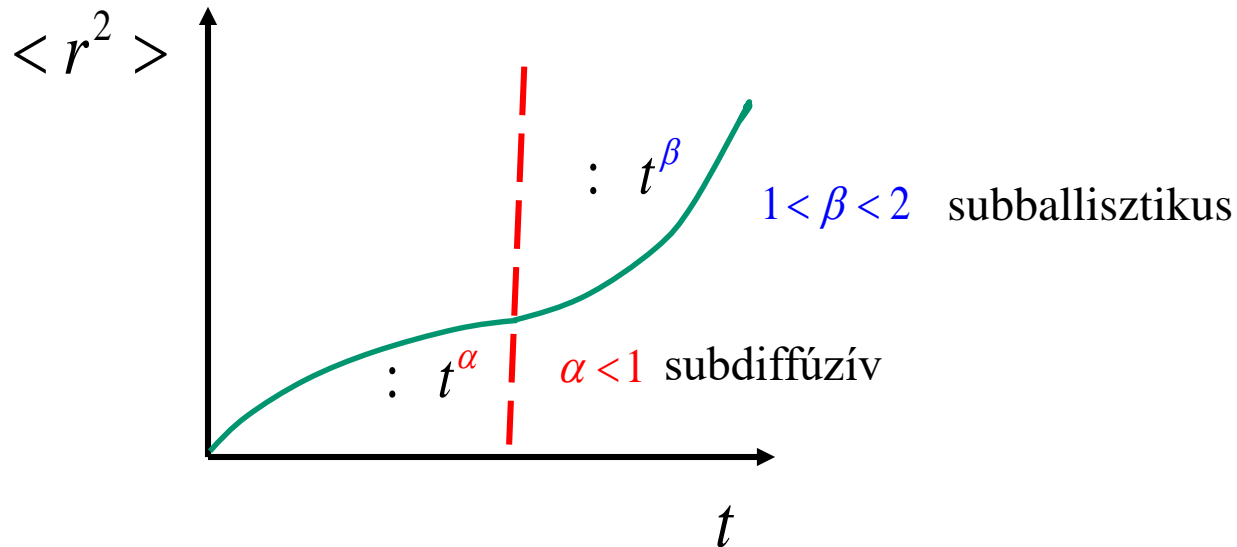
sejtekben

$$\langle r^2 \rangle : t^\alpha$$

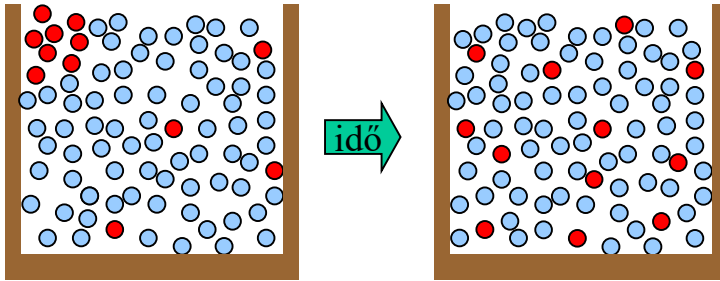
motor fehérjéknél

Például: aktinnál és mikrotubulinnál: $: t^{3/4}$

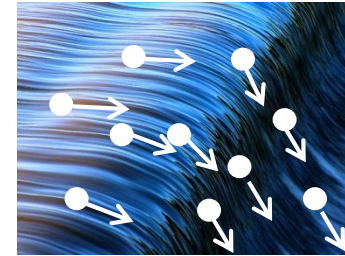

Konvektív és konduktív anyagtranszport függése a mérettől

diffúzió

$$L^2 \propto D \cdot t_D$$

áramlás

$$L \propto v \cdot t_K$$

Melyik a gyorsabb anyagtranszport?

$$\text{Pe} = \frac{\text{Konduktív transzport intenzitása egységnyi idő alatt}}{\text{Konvektív transzport intenzitása egységnyi idő alatt}}$$

Jean Claude Eugène Péclet
1793 – 1857

diffúzió - konvekció   **Péclet** szám: $\frac{\text{diffúziós idő}}{\text{áramlási idő}}$

$$t_D = \frac{L^2}{D} \longleftrightarrow t_K = \frac{L}{v}$$

$$Pe = \frac{t_d}{t_k} = \left(\frac{L^2}{D} \right) / \left(\frac{L}{v} \right) = \frac{vL}{D}$$

$$Pe = \frac{vL}{D}$$

$Pe \ll 1$ Diffúzió a gyorsabb transzport

$Pe \gg 1$ Konvekció a gyorsabb transzport

Glükóz diffúziója és áramlása sejtben.

$$L = 10^{-6} \text{ m} \quad D = 7 \cdot 10^{-8} \text{ m}^2 \text{ s}^{-1} \quad v = 10^{-2} \text{ m s}^{-1} \quad Pe = \frac{10^{-8}}{7 \cdot 10^{-8}} = 0,13$$

Ennél a példánál a diffúzió a gyorsabb anyagtranszport!

Makromolekulák

Kolloid asszociátumok, vagy kovalens
kötésű molekulák?

Hermann Staudinger (1881- 1962)

The Nobel Prize in Chemistry 1953

Valamennyi elem közül a szén az egyetlen, amelynek atomjai korlátlan számban kapcsolódhatnak közvetlenül egymással, a létrejövő molekulák stabilitásának csökkenése nélkül.

Kötési energiák kJ/mol egységben

Single Bonds

H	C	N	O	F	Si	P	S	Cl	Br	I	
436	415	390	464	569	395	320	340	432	370	295	H
	345	290	350	439	360	265	260	330	275	240	C
		160	200	270	—	210	—	200	245	—	N
			140	185	370	350	—	205	—	200	O
				160	540	489	285	255	235	—	F
					230	215	225	359	290	215	Si
						215	230	330	270	215	P
							215	250	215	—	S
								243	220	210	Cl
									190	180	Br
										150	I

**Nagyobb kötési energia
stabilabb molekula!**

Multiple Bonds

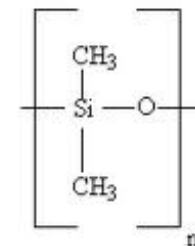
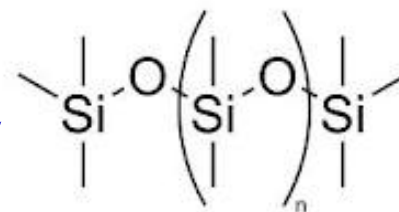
C=C, 611	C=N, 615	C=O, 741	N=N, 418	O=O, 498
C≡C, 837	C≡N, 891	C≡O, 1080	N≡N, 946	

kötés	Energia kJ/mol
C-C	345
Si-H	395
Si-Si	226

SiH_4 stabil molekula

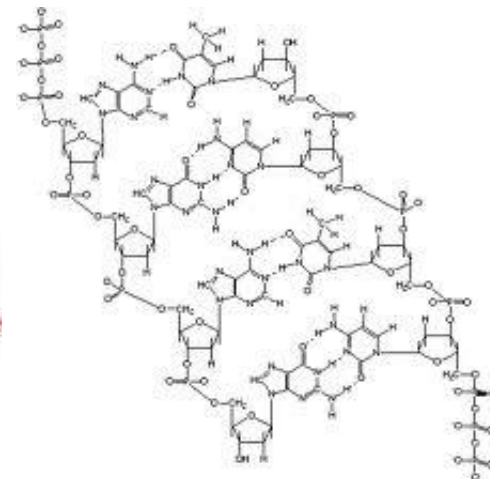
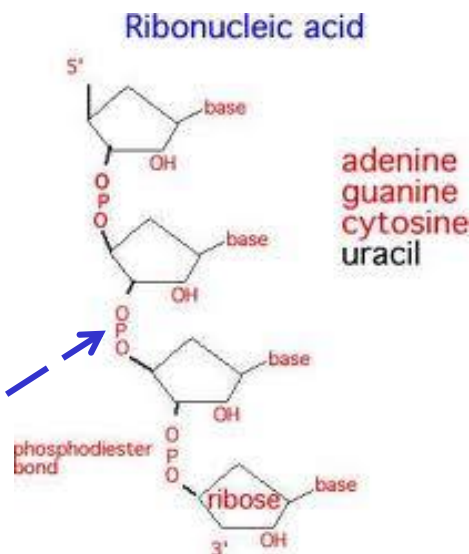
$\rightarrow Si_5H_{12}$ *igen bomlékony*

kötés	Energia kJ/mol
C-C	345
Si-O	370

PDMS

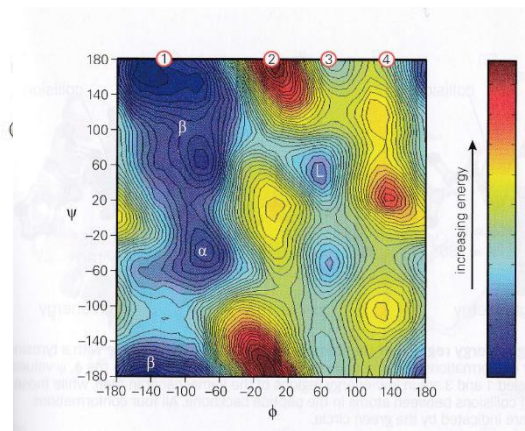
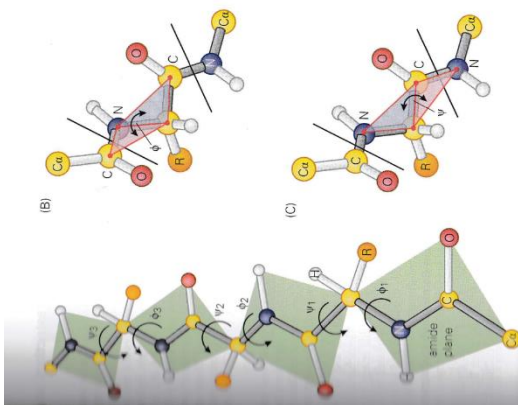
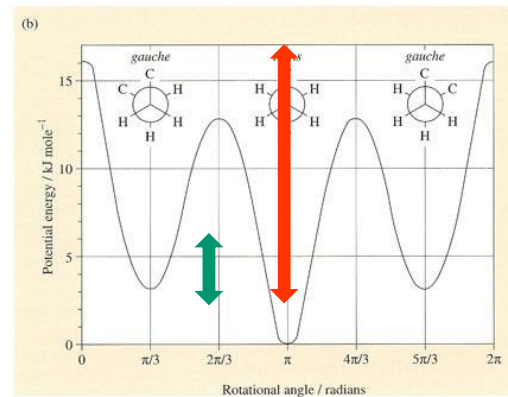
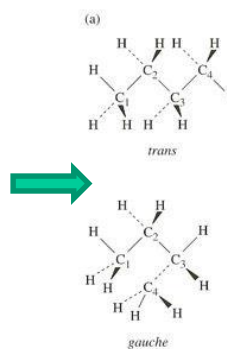
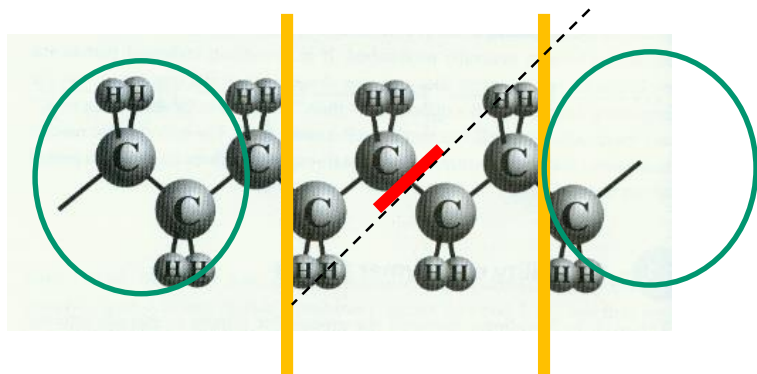
kötés	Energia kJ/mol
C-O	350
C-N	290
P-O	350

A térszerkezetet meghatározó alapvető kölcsönhatások

Makromolekulák szerkezetét kialakító kémiai kötések és molekuláris kölcsönhatások minden tekintetben egyenértékűek a kismolekulájú anyagok hasonló kémiai környezetben lévő kötéseivel és csoportjainak kölcsönhatásaival.

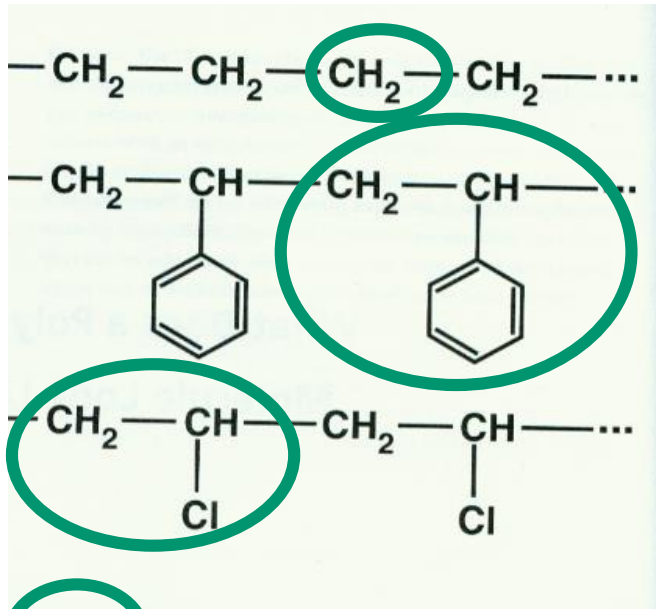
Polimerek és makromolekulák óriás molekulák!

szintetikus

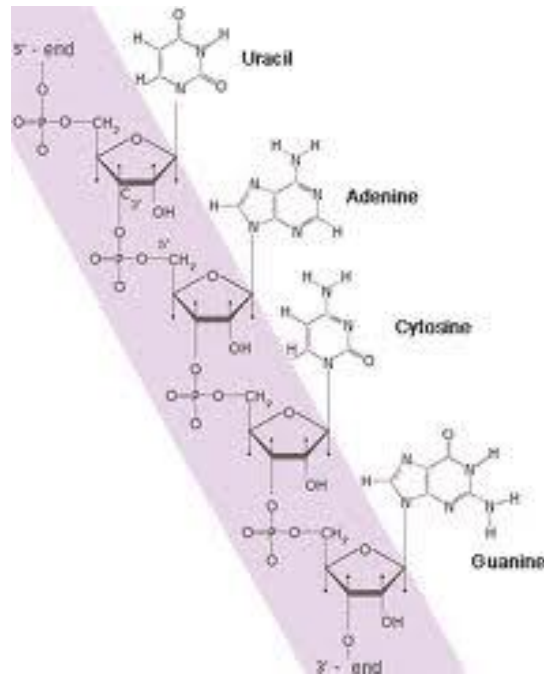

biopolimer

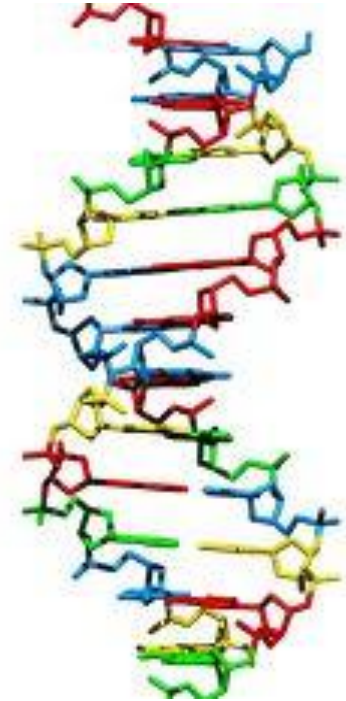

monomer egység

Monomer egységek száma: N

RNA

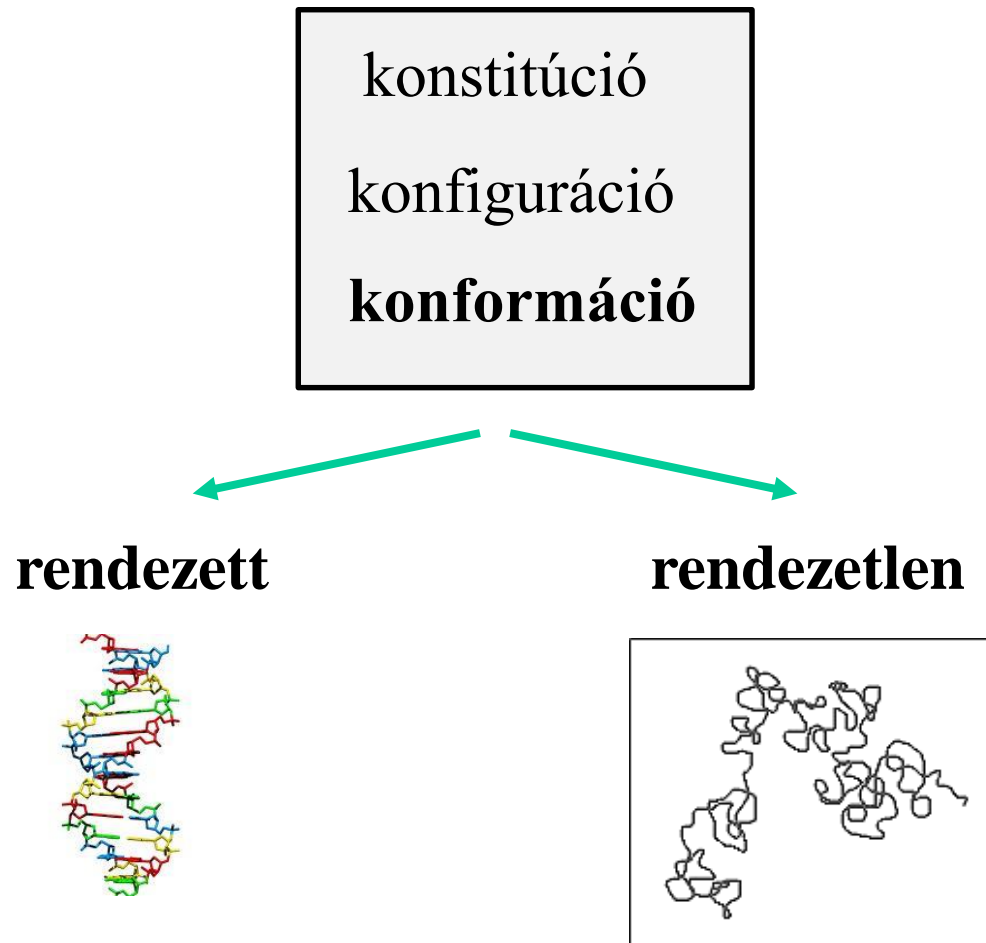

DNA

A leghosszabb makromolekula a **DNS** : $10^9 < N < 10^{10}$
Néhány méter is lehet!

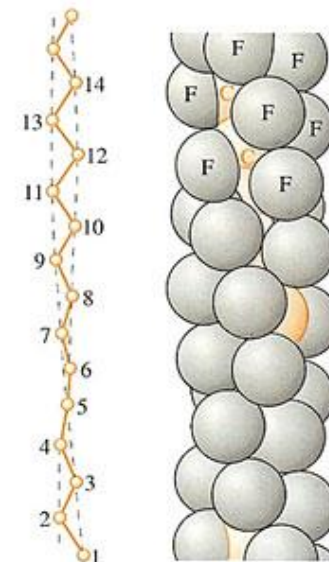
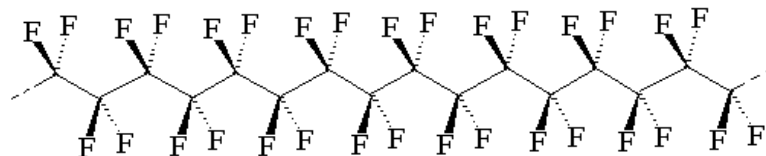
Makromolekulák kémiai- és térszerkezete

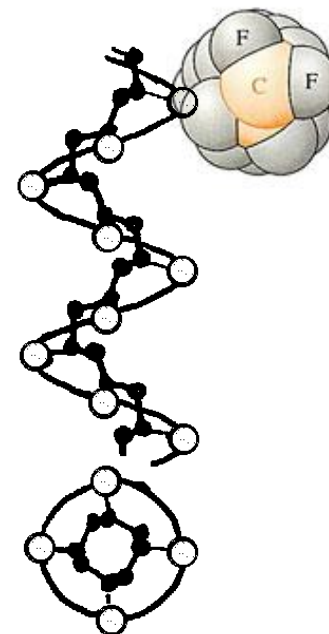
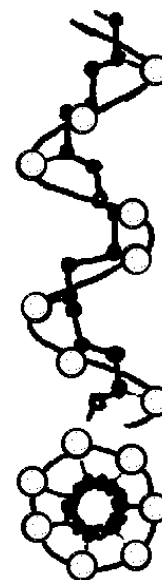
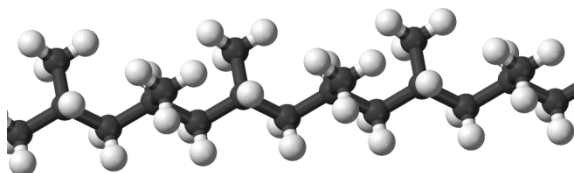
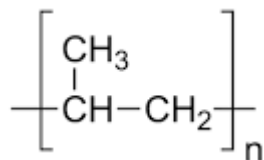
Rendezett térszerkezetek I

szintetikus polimereknél

Teflon hélix

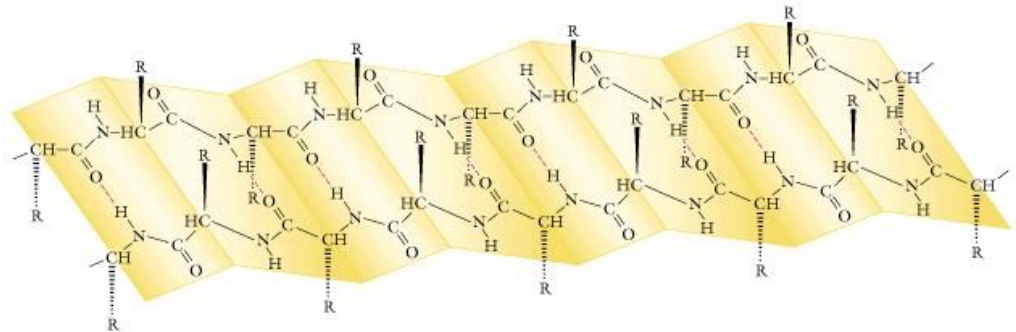
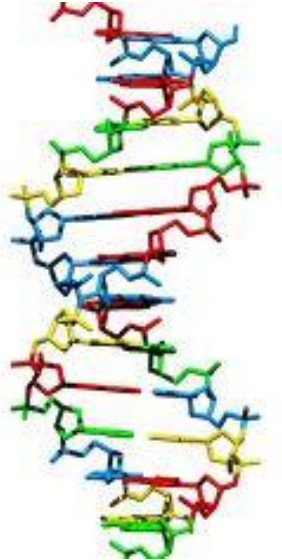

Izotaktikus
szerkezetek
hélicei

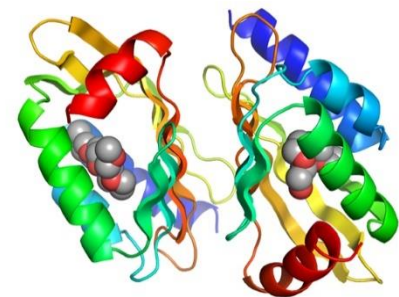
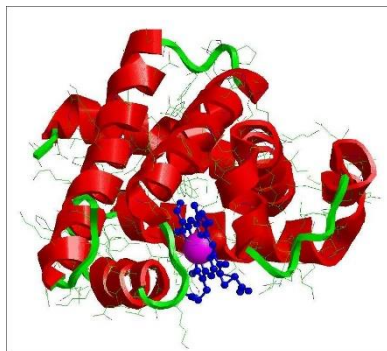
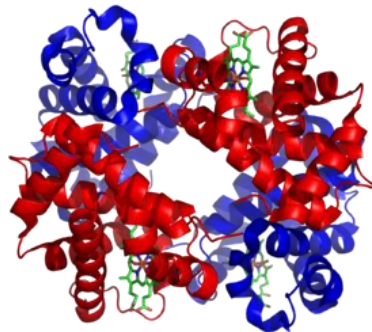
Rendezett térszerkezetek

biopolimereknél

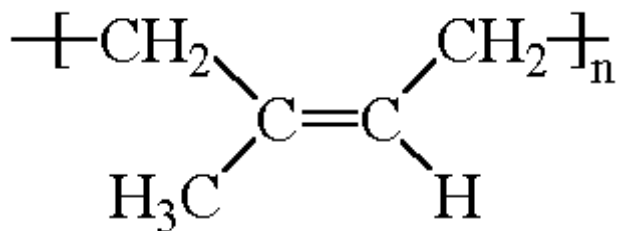
Vegyes térszerkezetek

biopolimereknél

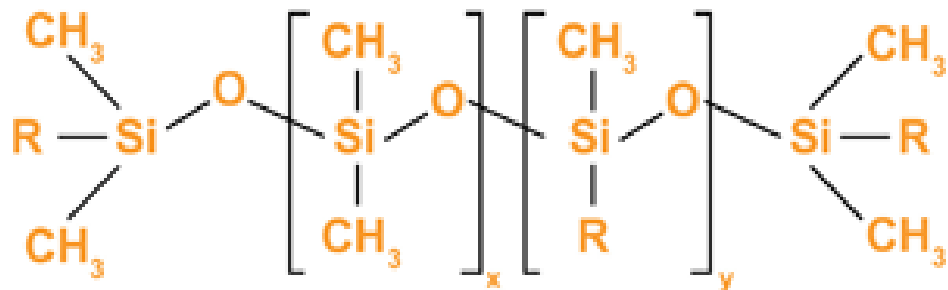
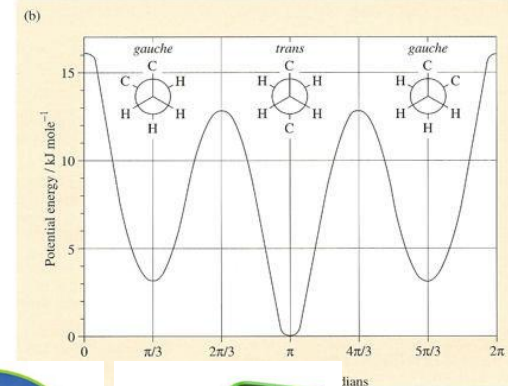
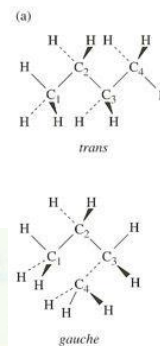
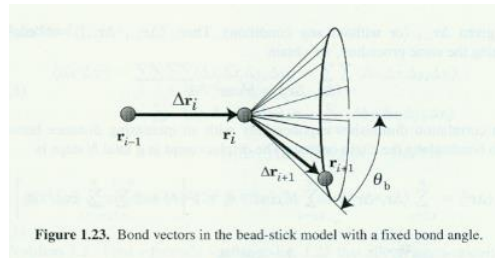

Hajlékony láncú polimerek

Mitől függ a rugalmasság?

kaucsuk,
polyisoprene

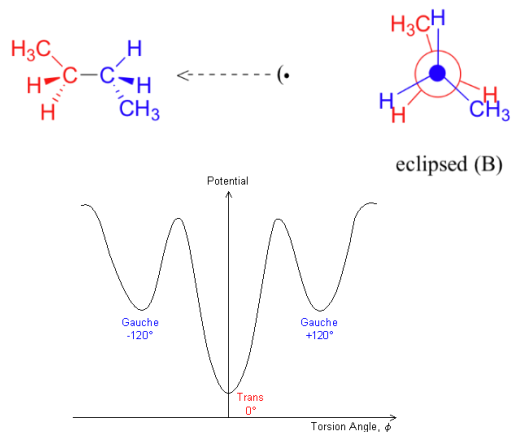
R = -OH, -CH=CH₂, -CH₃, or another alkyl or aryl group

szilikon gumi,
polidimetilsziloxán

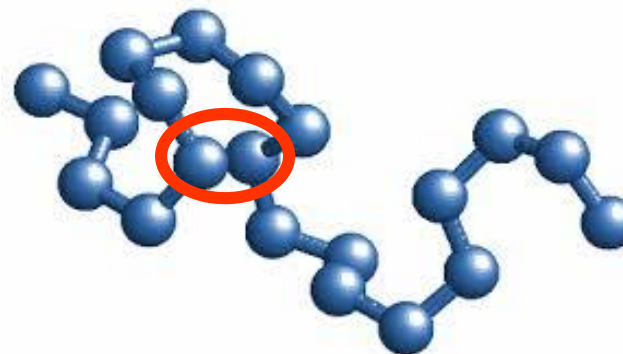
A rotáló egységek közötti távolság növelése kedvez a hajlékonyságnak!

A térszerkezetet meghatározó alapvető kölcsönhatások

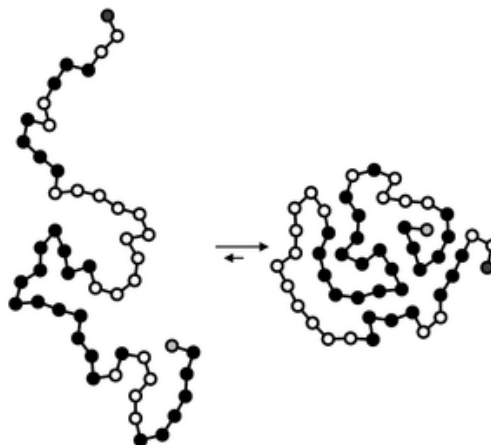
Rövidtávú kölcsönhatások

Hosszútávú kölcsönhatások

Hidrofób kölcsönhatások

Hajlékony polimerek modelljei

analógia a bolyongással

RW2demo

Bolyongás _2D_2

Bolyongás _2D_5

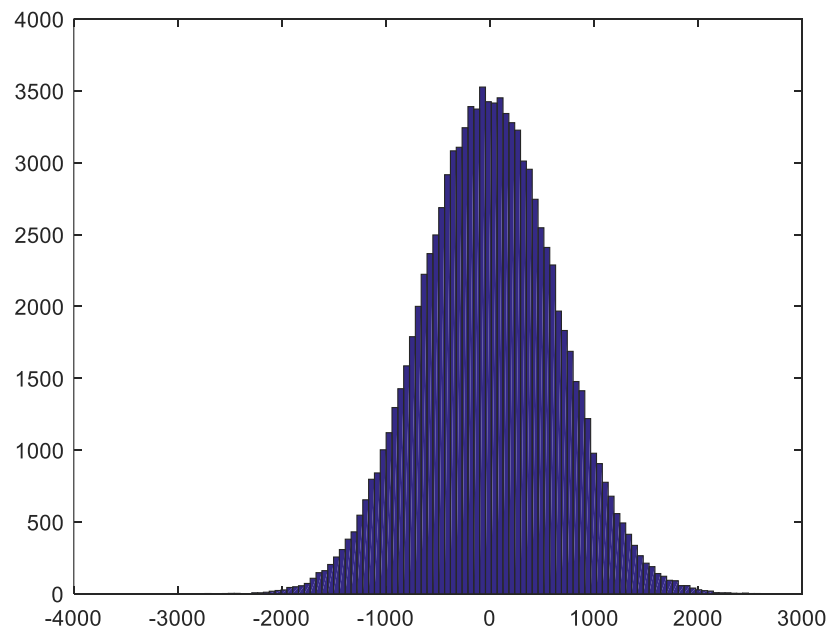
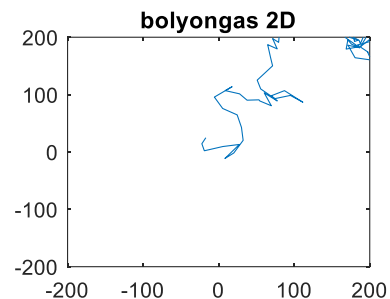
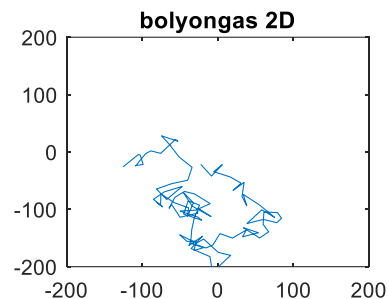
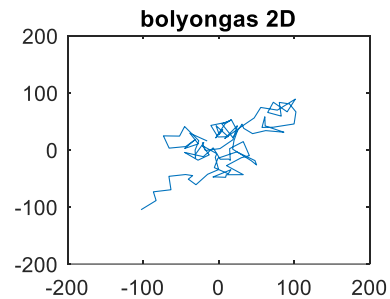
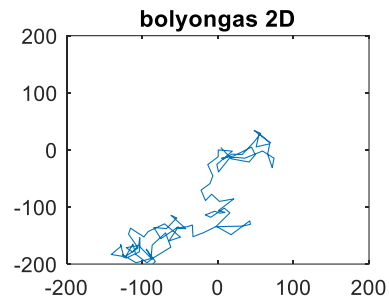
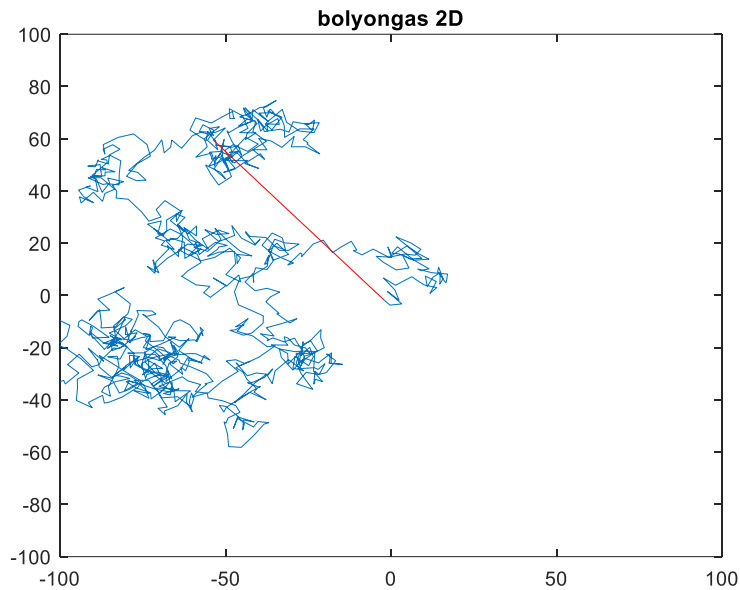
$$\langle r^2 \rangle^{1/2} = 6D \cdot t^{1/2}$$

$$\langle r^2 \rangle^{1/2} = a \cdot N^{1/2}$$

$$R_o = aN^{1/2}$$

$$p(\underline{r}) = \left(\frac{3}{2\pi R_{\Theta}^2} \right)^{3/2} \exp \left(-\frac{3}{2R_{\Theta}^2} r^2 \right).$$

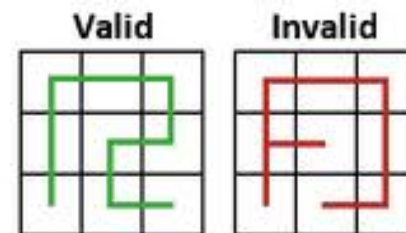
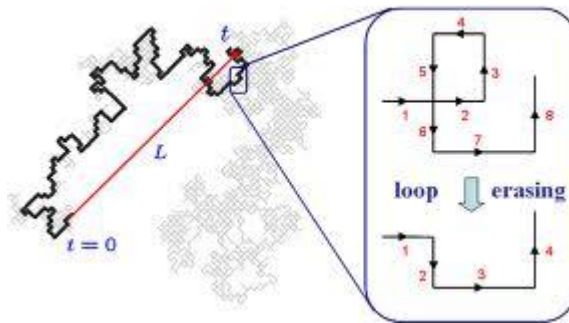
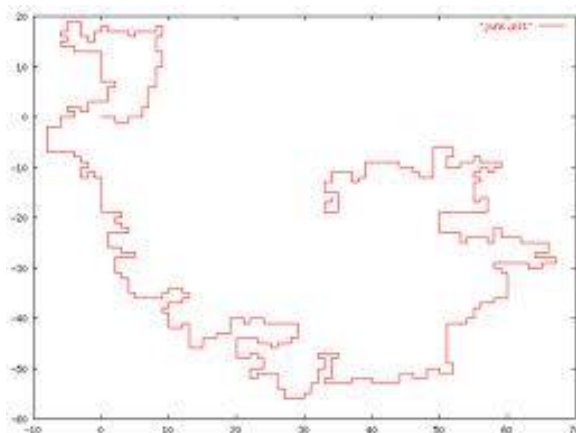
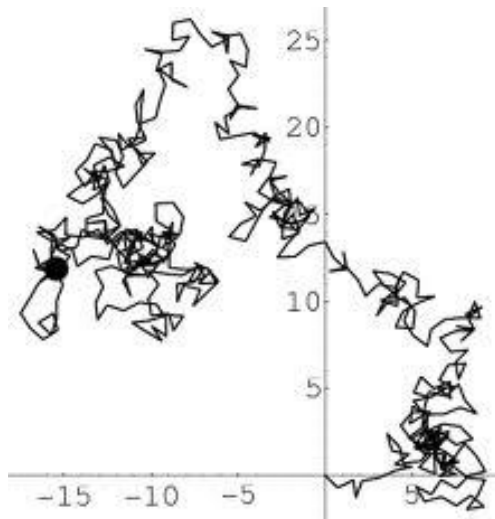
Szimulációk

$$R_o \equiv \langle r^2 \rangle^{1/2}$$

$$R_0 = a_s N_s^{1/2}$$

$$p(\underline{r}) = \left(\frac{3}{2\pi R_\Theta^2} \right)^{3/2} \exp\left(-\frac{3}{2R_\Theta^2} r^2 \right).$$

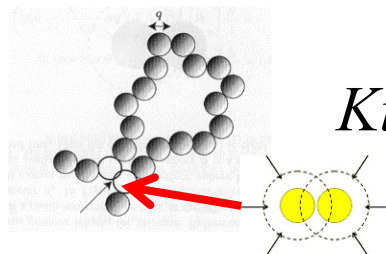
bolyongás
random walk (RW)

önelkerülő bolyongás
self avoiding walk (SAW)

$$R_{\ominus} = a_s N_s^{1/2}$$

$$R_0 = a_s N_s^{\nu} \quad \nu = 0.588 \approx 3/5$$

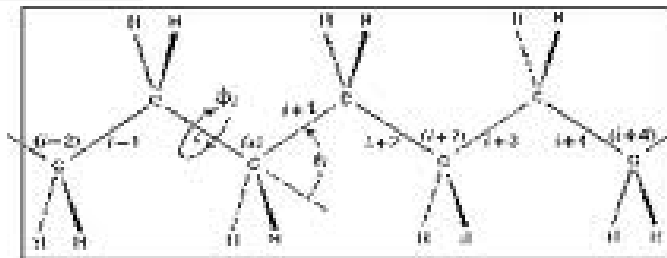

Kizárt térfogat hatás!

Rövidtávú kölcsönhatások (kémiai szerkezet)

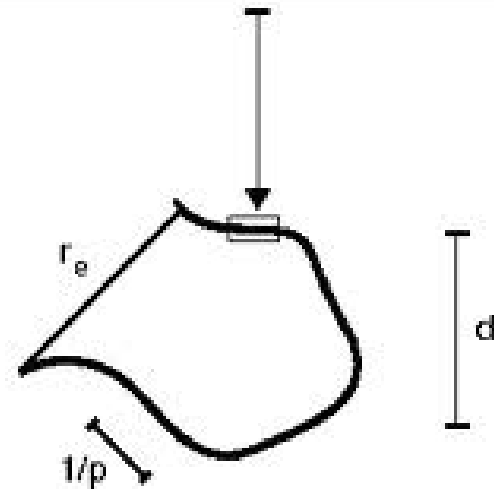
Vegyérték szög $\longrightarrow R_g = l \left(\frac{1 + \cos \vartheta}{1 - \cos \vartheta} \right)^{1/2} \cdot N^{1/2}$

Vegyérték szög
+
Rotációs energia $\longrightarrow R_{g,\varphi} = l \left(\frac{1 + \cos \vartheta}{1 - \cos \vartheta} \frac{1 + \langle \cos \varphi \rangle}{1 - \langle \cos \varphi \rangle} \right)^{1/2} N^{1/2}$

$$\langle \cos \varphi \rangle = \int_{-\pi}^{\pi} \cos \varphi \cdot e^{-\frac{U(\varphi)}{RT}} d\varphi$$

Ideális makromolekula

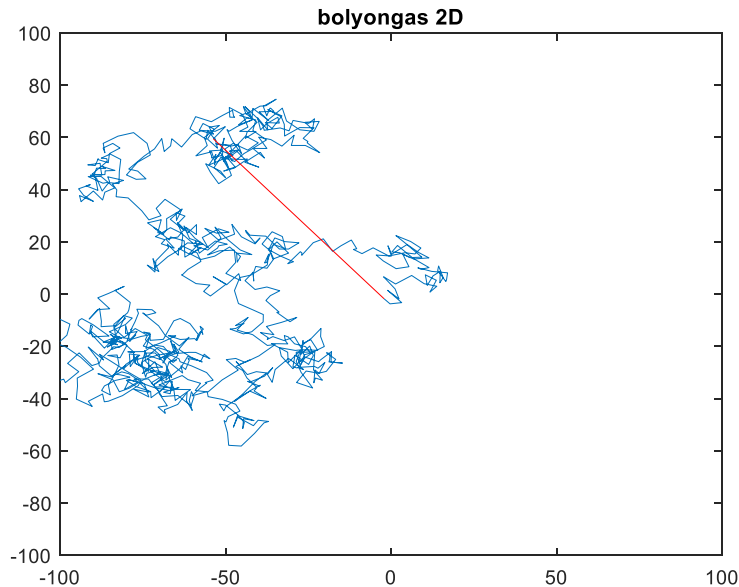
$$R_{\Theta} = l \cdot C_{\infty} \cdot N^{1/2} = C_{\infty} R_0 \longrightarrow R_{\Theta} = l \cdot C_{\infty} \cdot N^{1/2} = a_s N_s^{1/2}$$

Karakterisztikus arány $\longrightarrow$ Perzisztencia hossz (következő előadás)

Hajlékonyláncú polimerek modelljei

Szegmens modell

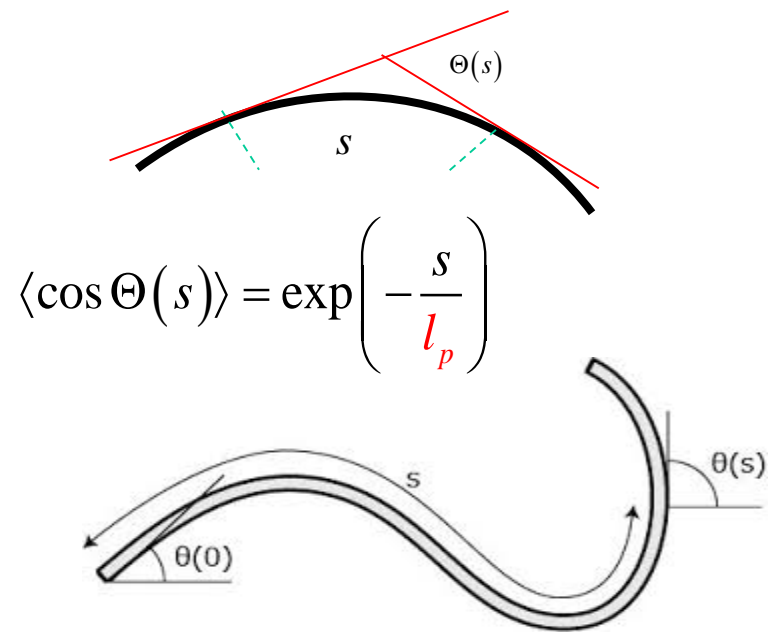

$$p(\underline{r}) = \left(\frac{3}{2\pi R_\Theta^2} \right)^{3/2} \exp\left(-\frac{3}{2R_\Theta^2} r^2 \right).$$

$$R_0 = a_s N_s^{1/2}$$

a : szegmens hossz

WLC modell *Wormlike chain model*

$$\langle \cos \Theta(s) \rangle = \exp\left(-\frac{s}{l_p} \right)$$

$$s \ll l_p \Rightarrow \langle \cos \Theta(s) \rangle \approx 1 \Rightarrow \Theta(s) \approx 0$$

$$s \gg l_p \Rightarrow \langle \cos \Theta(s) \rangle \approx 0 \Rightarrow \Theta(s) = [0^\circ - 360^\circ]$$

l_p : perzisztencia hossz

Szegmens modell

$$f(x) = \frac{3k_B T}{R_{\Theta}^2} x$$

WLC modell

$$f(x) = \frac{k_B T}{4l_p} \left(\left(1 - \frac{x}{L_c} \right)^{-2} - 1 + 4 \frac{x}{L_c} \right)$$

L_c : contour length/*nm*

l_p : persistence length/*nm*

$k_B T$: 4100 nN/*nm*

x : pulling length/*nm*

f : applied force/*nN*

G : free energy/*nJ*